

Nr 108.

Ankom till riksdagens kansli den 16 april 1940 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Häradsrätterna: Avlöningar m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

(3:e avd.)

1:o) **Häradsrätterna: Avlöningar.** I anslutning till sin i årets statsverksproposition under andra huvudtiteln, punkt 19, gjorda framställning har Kungl. Maj:t i propositionen nr 150 (punkt 1, sid. 2—24 av det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden den 1 mars 1940) föreslagit riksdagen att *dels* godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för häradsrätterna, att tillämpas under budgetåret 1940/41, *dels ock* till Häradsrätterna: Avlöningar för budgetåret 1940/41 anvisa ett förslagsanslag av 1,858,800 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag har utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herrar *Å. Holmbäck* och *B. Gezelius* väckt motion, nr 235, vari yrkats, att propositionen nr 150, i vad den gäller nedsättning av nu utgående ersättning för förlorad lösen i följd av in-teckningsförnyelsernas bortfallande, icke måtte av riksdagen bifallas samt att i följd därav den i propositionen föreslagna avlöningsstaten för häradsrätterna måtte godkännas med den ändring, att siffran 193,800 kronor höjdes till 230,000 kronor, och med de omräkningar, som följde därav. Beträffande motiveringen hänvisas till motionen.

I propositionen har under förevarande punkt framlagts förslag till *dels* provisorisk reglering av löneförmånerna för häradshövdingen i Södra Roslags domsaga, *dels* nedsättning av nu utgående ersättning för förlorad lösen i följd av in-teckningsförnyelsernas avskaffande, *dels ock* ändrade grunder för ersättning åt tingstolkarna.

Provisorisk reglering av löneförmånerna för häradshövdingen i Södra Roslags domsaga. I sitt år 1939 avgivna betänkande har 1937 års domsagoutredning (statens off. utr. 1939: 29) framlagt förslag till allmän löne-reglering för häradshövdingarna, innebärande sportel-systemets avskaffande och fullständigt förstatligande av domsagoförvaltningen. Häradshövdingarna skulle inordnas under civila avlöningsreglementet i lönegraden B 2. Till flertalet häradshövdingar skulle emellertid utgå avlö-ningsförstärkning med belopp växlande i huvudsak efter arbetsbördans storlek. Domsagorna skulle härför indelas i 5 lönegrupper, enligt vilka häradshöv-

dingarnas sammanlagda avlöningsförmåner skulle variera mellan 16,000 och 21,000 kronor jämte rörligt tillägg. Löneregleringen avsåges genomförd under en tid av 10 år.

I skrivelse av den 18 december 1939 hava hovrätternas presidenter framfört tanken på att — utan avvaktan på slutligt ställningstagande till 1937 års domsagoutrednings nämnda förslag — i samband med återbesättande av ledigt eller ledigblivande häradshövdingämbete genomföra en provisorisk lönereglering för befattningshavaren. I principiell anslutning till domsagoutredningens förslag skulle — sedan biträdesbehovet och förvaltningskostnaderna i domsagan fastslagits samt plan härför godkänts — häradshövdingen berättigas att av sportelöverskottet behålla allenast så mycket, att detsamma jämte de fasta löneförmånerna gäve honom en skälig löneinkomst.

Ordföranden i 1937 års domsagoutredning, generaldirektören Erik Stridsberg, har i anledning härav på Kungl. Maj:ts uppdrag utarbetat en promemoria i ämnet med särskilt beaktande av förhållandena i Södra Roslags domsaga, där häradshövdingämbetet den 30 november 1939 blivit ledigt. Den av hovrättspresidenterna skisserade anordningen har av utredningsmannen befunnits förenad med så betydande olägenheter, att han ansett sig böra framlägga alternativa förslag (prop. sid. 4 och 5). Om hänsyn nu endast toges till förhållandena i Södra Roslags domsaga, förordar utredningsmannen en lösning med fullt bibehållande av nuvarande lönesystem men med begränsning av den häradshövdingen tillkommande sportelbehållningen. Häradshövdingen skulle enligt denna lösning berättigas uppbära följande andelar av sportelöverskottet, stämpelprovision inräknad:

100 % å belopp ej överstigande	5,000 kronor
75 » » » överstigande 5,000 men ej 10,000 »	»
50 » » » » 10,000 » » 15,000 »	»
25 » » » » 15,000 » » 25,000 »	»
10 » » » » 25,000 kronor.	

Förslaget innebär, att därest sportelöverskottet beräknas till 50,000 kronor, skulle häradshövdingen därav behålla 16,250 kronor. Med bibehållen inkomst av lön 4,500 kronor och tjänstgöringspenningar 1,400 kronor samt dyrtidstillägg enligt nuvarande index eller i runt tal 2,800 kronor skulle sålunda den sammanlagda årsinkomsten bliva 24,950 kronor. Detta belopp översteg inkomsten vid genomförande av domsagoutredningens förslag, vilket i dåvarande indexläge skulle ge en årsinkomst av avrundat 21,970 kronor.

Departementschefen har för egen del anfört, bland annat, att även med av utredningsmannen förordade jämkningar i hovrättspresidenternas förslag skulle det enligt departementschefens mening vara mindre välbetänkt att redan nu undantagslöst genomföra detta, enär det med fog skulle kunna göras gällande, att man därigenom föregrepe statsmakternas ställningstagande till åtminstone den del av domsagoutredningens förslag, som avhandlade

den blivande lönenivån för häradshövdingarna. Med hänsyn härtill ansåge departementschefen, att åtgärd i förslaget syfte borde komma till stånd endast där särskilda skäl så påkallade.

Departementschefen yttrar härefter.

Presidenterna synas själva med sitt förslag närmast hava åsyftat de mera inkomstgivande domsagorna, i det de framhållit, att det, då den nu uppburna inkomsten av en domsaga vore mycket betydande, kunde i betraktande av strävandena att begränsa statsutgifterna synas stötande att det lediga ämbetet återbesattes utan att åtgärd vidtagits för ett skäligt avvägande av häradshövdingens löneförmåner. Det sålunda angivna fallet framstår även för mig som det, där ett reglerande ingripande närmast är motiverat och berättigat. Åtgärden torde — med häradshövdingens bibehållande såsom den för domsagans förvaltningskostnader ansvarige — böra gå ut på en beskärning av hans rätt till det efter utgifternas bestridande kvarstående sportelöverskottet. Begränsas ingripandet till nyssnämnda fall, lärer mot det samma icke kunna resas invändningar vare sig av principiell eller annan art.

För närvarande föreligger vakans å häradshövdingämbetet i Södra Roslags domsaga. Denna domsaga är sedan en följd av år rikets mest inkomstgivande. Sportelöverskottet i domsagan har, med inräknande av stämpelprovision, under de sista åtta åren uppgått till belopp, som framgår av följande tablå:

År	Sportler			Förvaltningsutgifter	Sportelöverskott
	egentliga ¹	stämpelpr.	summa		
1932.....	66,892	2,747	69,639	32,455	37,184
1933.....	65,530	3,068	68,598	31,793	36,805
1934.....	76,686	3,095	79,781	31,332	48,449
1935.....	77,516	3,384	80,900	29,177	51,723
1936.....	72,261	2,959	75,220	29,270	45,950
1937.....	69,104	3,149	72,253	30,698	41,555
1938.....	86,678	3,499	90,177	34,085	56,092
1939.....	87,203	3,440	90,643	42,304	48,339
Medeltal 1934—1939	75,234	3,155	78,389	32,639	45,750
» 1935—1939	78,552	3,286	81,838	33,107	48,731

I kungörelsen angående ledigförklarandet av häradshövdingämbetet i domsagan har jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 8 december 1939 intagits föreskrift, att den blivande häradshövdingen skall vara skyldig underkasta sig den lönerreglering för häradshövdingarna som framdeles kan bli genomförd. Härvid synes man emellertid i förevarande fall icke kunna stanna. Det skulle onekligen, särskilt i dagens läge, verka stötande om en nytillträdande tjänsteman tillätes att i avvaktan på genomförande av en sportelindragning fortfarande åtnjuta sportelinkomst av den storleksordning som här plägat förekomma. Med hänsyn härtill och då ett vakanthållande av häradshövdingämbetet i denna synnerligen krävande domsaga icke bör förekomma längre än som är oundgängligen nödvändigt, anser jag att åtgärd bör snarast vidtagas i syfte att till statsverket överföra viss del av domsagans spor-

¹Häri ej inräknad ersättning i anledning av inteckningsförnyelsernas avskaffande fr. o. m. år 1935.

telöverskott. För detta ändamål torde den blivande häradshövdingen böra i samband med utnämningen förpliktas att till statsverket årligen inleverera viss del av samma överskott, beräknat på sätt i tablån angivits. I fråga om den grund, efter vilken en dylik sportelbeskäring bör ske, har den i ärendet tillkallade utredningsmannen förordat att en särskild skala skulle komma till användning, så konstruerad att häradshövdingen skulle berättigas att av sportelöverskottet uppbära dels oavkortat ett visst bottenbelopp, av utredningsmannen föreslaget till 5,000 kronor, dels ock därutöver vissa procentuella andelar enligt en fallande skala. Mot vad utredningsmannen sålunda föreslagit har jag icke någon principiell erinran. Det synes mig dock i hög grad ovisst, huruvida med tillämpning av den föreslagna skalan häradshövdingens behållna sportelinkomst skulle komma att uppgå till det av utredningsmannen beräknade beloppet 16,250 kronor, ett belopp som även enligt min mening får anses skäligt. Utredningsmannen har vid denna beräkning utgått från ett årligt sportelöverskott i domsagan å 50,000 kronor. Inhämtade upplysningar giva emellertid vid handen, att i denna domsaga liksom i det ojämförligt största antalet av rikets övriga domsagor sportelintäkterna sedan krigsutbrottet befunnit sig i sjunkande samt att nedgången blivit särskilt påvisbar under innevarande år och i all synnerhet från och med februari månads ingång. Med hänsyn härtill synes Kungl. Maj:t böra vara oförhindrad att, därest vid häradshövdingämbetets tillsättande förhållandena därtill giva anledning, vidtaga sådana jämkningar i skalan, som äro erforderliga för att åt häradshövdingen bättre säkra det sportelbelopp som avsetts skola tillkomma honom. Ytterligare anser jag mig böra tillägga, att därest i samband med den blivande löneregleringen för häradshövdingarna vissa övergångsersättningar komma att i enlighet med domsagoutredningens förslag tillerkännas häradshövdingar som ingå å den nya lönestaten, dylik ersättning icke synes mig i förevarande fall böra utgå. Övriga övergångsbestämmelser i samband med löneregleringen synas mig däremot böra gälla för vederbörande.

Ersättning för förlorad lösen i följd av inteckningsförnyelsernas avskaffande. I samband med genomförandet av 1934 års lagstiftning om inteckningsförnyelsernas avskaffande tillerkändes häradshövdingarna ävensom rådhusrätternas befattningshavare samt sportelberättigade städer ersättning av statsverket för förlusten av sportelinkomsten av dylika inteckningsärenden. Denna skulle i princip utgå så länge den nuvarande löneregleringen förbleve gällande. Sedan någon tid — förslagsvis fem år — förflutit förutsattes emellertid frågan, huruvida med hänsyn till då rådande förhållanden jämkning i de föreslagna ersättningsbeloppen kunde finnas påkallad, bliva upptagen till övervägande.

I anledning härav har ordföranden i 1937 års domsagoutredning på uppdrag verkställt utredning rörande möjligheterna att nu vidtaga en jämkning av ersättningsbeloppen och framlagt förslag om en allmän nedsättning av ifrågavarande ersättningsbelopp. Beträffande de principiella förutsättningarna för en sådan nedsättning anföres i promemorian, att det genom de i propositionen i ämnet till 1934 års riksdag (1934: 101) gjorda uttalandena, vilka icke föranledde erinran från riksdagens sida, finge anses fastslaget, att den medgivna compensationen såväl till häradshövdingarna som till rådhusrätternas befattningshavare och till de sportelberättigade städerna för inkomst-

minskning till följd av inteckningsförnyelsernas avskaffande endast grundat sig på billighetsskäl. Förslaget innebär för häradshövdingarnas del, att ersättning intill 600 kronor skulle behållas oförändrad, medan överskjutande belopp skulle nedsättas till hälften, samt för de övrigas del att ersättningen genomgående skulle bestämmas till halva nuvarande beloppet (prop. sid. 11—13).

I skrivelse den 21 februari 1940 har styrelsen för föreningen Sveriges häradshövdingar framfört vissa erinringar mot en allmän sänkning av nu utgående ersättning för förlorad inteckningslösen. Styrelsen har däri framhållit, bland annat, att utvecklingen sedan krigsutbrottet medfört en stark nedgång av häradshövdingarnas sportelinkomster ävensom att denna tendens sannolikt komme att fortsätta, samtidigt som förvaltningskostnaderna i domsagorna komme att stiga, varför tidpunkten för en sänkning av förevarande ersättning vore synnerligen olämplig.

Departementschefen har för egen del anfört härutinnan:

Då fem år den 1 januari 1940 gått till ända, sedan dessa ersättningsbestämmelser sattes i kraft, har som förut nämnts verkställts en undersökning i förevarande avseende. Tidpunkten för vidtagande av en revision i ifrågavarande ersättningsgrunder måste väl ur befattningshavarnas synpunkt anses mindre lyckligt vald — jag hänvisar härutinnan till de beaktansvärda synpunkter, som häradshövdingföreningens styrelse i sin inlaga i ämnet framfört — men åtgärden lär icke ändå böra uppskjutas. I nuvarande statsfinansiella läge kan det nämligen icke anses försvarligt att underlåta någon åtgärd som, utan att berättigade intressen därigenom åsidosättas, är ägnad att medföra minskade anspråk på statskassan.

Utredningsmannen i ärendet har förordat, att beträffande häradshövdingarna ersättningar intill 600 kronor skulle lämnas orubbade, medan större ersättningar skulle reduceras med hälften av det belopp, varmed ersättningen överstiger 600 kronor. Enligt detta förslag skulle nuvarande ersättning komma att utgå oavkortad i allenast en domsaga, men reduceras mer eller mindre i övriga nu ersättningsberättigade 108 domsagor. Ett så djupt gående ingripande kan jag, med hänsyn till att häradshövdingarna på grund av den med innevarande år konstaterade avsevärda nedgången i sportelintäkterna samtidigt nödgas vidkännas minskning i sistnämnda avlöningsförmån, icke för närvarande förorda. Under nu rådande osäkra förhållanden synes mig nämligen det grundbelopp, som utredningsmannen föreslagit skola utgå oavkortat, böra väsentligen höjas. Jag förordar att detta belopp för instundande budgetår sättes lika med det, vartill ifrågavarande ersättning nu i medeltal uppgår, eller sålunda till 2,100 kronor. Vid en dylik avvägning torde å andra sidan ersättningar som överstiga 2,100 kronor kunna beskäras något kraftigare än vad utredningsmannen föreslagit, lämpligen med två tredjedelar av det överskjutande beloppet. Genomföres reduktionen på sätt här föreslagits, kommer den att drabba allenast 44 domsagor, medan nuvarande ersättning blir bibehållen i 65 domsagor. Tilläggas må att, därest grundbeloppet bestämmas till lägre belopp än det av mig föreslagna, besparingen skulle motvägas därav att i åtskilliga av sistnämnda domsagor häradshövdingen skulle enligt gällande bestämmelser om partiell löneförbättring bliva berättigad till ökad lönefyllnad. Vid nyutnämning av häradshövding synes fortfarande böra få bero på prövning i varje särskilt fall, huruvida ersättning varom nu är fråga skall ytterligare reduceras eller helt indragas.

Vad härefter angår ersättningen till befattningshavare vid rådhusrätter och

till städer, så förordar jag, att denna ersättning, på sätt utredningsmannen föreslagit, bestämmes till hälften av nu utgående belopp. I dessa fall kommer nedsättningen att numera väsentligen drabba städerna, enär sportelinkomsterna vid rådhusrätterna i allt större utsträckning indragits till stadskassan.

Ändrade grunder för tingstolkarnas ersättning. Allmänna tingstolkar må vara anställda för vissa tingslag i Norrbottens län. De hava att vid tingssammanträden och extra förrättningar tillhandagå med tolkning i finska språket och, i fråga om några tingslag, jämväl i lapska språket. Ersättning till tingstolk utgår med visst av Kungl. Maj:t i enlighet med beslut av riksdagen fastställt årligt arvode, däri inberäknat utgifter för resa och underhåll för det fall, att tolken är bosatt å annan ort än tingsorten. Då förrättning ej äger rum å det vanliga tingsstället, är tolken därutöver berättigad till resekostnads- och traktamentsersättning enligt klass II D i gällande allmänna resereglemente.

Kungl. Maj:ts förslag innebär, att tingstolkarna skola erhålla årsarvoden, beräknade efter ett förrättningsarvode av 25 kronor per dag. Därjämte skall utgå resekostnads- och traktamentsersättning enligt klass II D vid av förrättningen föranledda resor, oavsett om förrättningen hålles å tingsorten eller annan ort.

Anslagsberäkning. Anslaget till Häradsrätterna: Avlöningar är i gällande riksstat upptaget med 1,896,000 kronor.

För nästa budgetår beräknas under delposten till grundavlöningar till icke-ordinarie personal medel till ytterligare en sekreterare under ett halvt år. Sekreterartjänsten skulle inrättas i Norra och Södra Vedbo domsaga från och med den 1 januari 1941, då Eksjö stad enligt i propositionen nr 165 år 1940 framlagt förslag skulle förenas med domsagan. Till följd härav föreslås anslagsposten höjd med 2,200 till 922,200 kronor.

Under posten till partiell löneförbättring åt häradshövdingarna räknas med ökade utgifter på grund av dels nedgången i häradshövdingarnas sportelinkomster och dels i någon mån den föreslagna nedsättningen av nu utgående ersättning för förlorad lösen i följd av inteckningsförnyelsernas avskaffande. Med hänsyn till anslagsbelastningen och saknaden av hållpunkter att tillförlitligt bedöma medelsbehovet upptages posten till oförändrat belopp 85,000 kronor, men med beteckningen förslagsvis.

Posten till ersättning för förlorad lösen i följd av inteckningsförnyelsernas avskaffande beräknas kunna nedsättas med dels 12,000 kronor, i avjämnat tal motsvarande de nyligen indragna eller nedsatta ersättningarna till häradshövdingarna i Södra Roslags, Jösse och Gästriklands östra domsagor, och dels med 24,200 kronor till följd av den ovan föreslagna allmänna nedsättningen av nu utgående ersättningar. Posten skulle alltså upptagas med (230,000 — 12,000 — 24,200 =) 193,800 kronor.

Posten till arvoden åt tingstolkar å 4,000 kronor föreslås ersatt med en post å 2,800 kronor till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av

Kungl. Maj:t, från vilket arvode till tingstolkarna skulle utgå. Rese- och traktementsersättningar till tingstolkar avses framdeles utgå från anslaget till Häradsrätterna: Reseersättningar vid justitiestaten.

Posten till rörligt tillägg föreslås höjd med 10,400 till 30,800 kronor.

Bidraget från häradshövdingarna till avlönande av viss icke ordinarie personal beräknas öka med 400 till 184,800 kronor i anledning av den föreslagna sekreterartjänsten i Norra och Södra Vedbo domsaga.

Under en ny post, andel i lösenmedel, upptages 12,000 kronor, motsvarande den beräknade inkomsten av indragna sportler från Södra Roslags domsaga för senare halvåret 1940. Redovisningen av denna inkomst skall äga rum kalenderårsvis.

Övriga poster i avlöningsstaten upptagas till oförändrade belopp.

Utskottet anser i likhet med departementschefen angeläget, att det lediga häradshövdingeämbetet i Södra Roslags domsaga icke hålles vakant längre än som är oundgängligen nödvändigt. Utskottet finner jämväl motiverat, att i samband med ämbetets återbesättande en provisorisk reglering sker av de med ämbetet förenade höga sportelinkomsterna i avbidan på statsmakternas ställningstagande till det av 1937 års domsagoutredning framlagda förslaget till allmän lönereglering för häradshövdingarna. Vid sådant förhållande och då de av departementschefen förordade grunderna för en dylik provisorisk reglering synas utskottet väl avvägda, tillstyrker utskottet bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

Utskottet.

Vad härefter angår frågan om nedsättning av nu utgående ersättning för förlorad lösen till följd av in-teckningsförnyelsernas avskaffande, finner utskottet av föredragande departementschefens, av riksdagen godtagna uttalande i samband med ersättningens tillkomst år 1934 klart framgå, att en jämkning i de då föreslagna ersättningsbeloppen skulle kunna ske efter någon tid, därest förhållandena så påkallade. Utskottet kan därför icke dela den i motionen II: 235 hävdade uppfattningen, att häradshövdingarna skulle ha rättsligen grundade anspråk på att få behålla ifrågavarande ersättning orubbad, så länge nu gällande lönereglering ägde bestånd. Däremot vill utskottet icke bestrida, att ur befattningshavarnas synpunkt skäl kunna anföras till stöd för ett uppskov med en nedsättning av denna ersättning. Då emellertid tidsläget påkallar sträng sparsamhet med statens medel och den av departementschefen förordade nedsättningen enligt utskottets uppfattning icke kan betecknas som oskälig, har utskottet ansett sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag jämväl i förevarande hänseende.

Kungl. Maj:ts förslag i övrigt har icke heller givit utskottet anledning till erinran.

Under återopande av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 235, må

a) godkänna följande avlöningsstat för häradsrätterna, att tillämpas under budgetåret 1940/41:

Avlöningsstat.

Utgifter:

1. Avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat:			
a) Lön, tjänstgöringspenningar och förvaltningsbidrag	kronor 711,000		
b) Ersättning till vissa vikarier för härads- hövdingar, <i>förslagsvis</i>	» 50,000	kronor	761,000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t		»	2,800
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal:			
a) Grundavlöningar m. m.	kronor 922,200		
b) Ålderstillägg m. m., <i>förslagsvis</i>	» 60,000	»	982,200
4. Särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän:			
a) Partiell löneförbättring åt häradshövdingarna, <i>förslagsvis</i> ..	kronor 85,000		
b) Ersättning för förlo- rad lösen i följd av in- teckningsförnyelser- nas avskaffande.....	» 193,800	»	278,800
5. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>		»	30,800
		Summa kronor	2,055,600.

Särskilda uppbörsmedel:

1. Bidrag till avlöande av viss icke-ordinarie personal	kronor 184,800		
2. Andel i lösenmedel, <i>för- slagsvis</i>	» 12,000	kronor	196,800
		Nettoutgift kronor	1,858,800;

b) till *Häradsrätterna*: *Avlöningar* för budgetåret 1940/41 anvisa ett *förslagsanslag* av 1,858,800 kronor.

2:o) **Ersättning till befattningshavare vid rådhusrätter och till städer för förlorad lösen i följd av inteckningsförnyelsernas avskaffande.** Under hänvisning till vad utskottet under föregående punkt anfört får utskottet, med tillstyrkande av bifall till Kungl. Maj:ts under förevarande punkt framlagda förslag (punkt 2, sid. 24 av förenämnda statsrådsprotokoll), hemställa,

att riksdagen må till *Ersättning till befattningshavare vid rådhusrätter och till städer för förlorad lösen i följd av in-teckningsförnyelsernas avskaffande* för budgetåret 1940/41 anvisa ett anslag av 140,200 kronor.

Stockholm den 16 april 1940.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS RÅSTOCK.

Närvarande: Se under utlåtandet nr 107.
